

Film kao način govornog izražavanja djece

Grguraš, Karla

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:694111>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-21**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

KARLA GRGURAŠ

FILM KAO NAČIN GOVORNOG IZRAŽAVANJA DJECE

Završni rad

Pula, lipanj, 2021.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

KARLA GRGURAŠ

FILM KAO NAČIN GOVORNOG IZRAŽAVANJA DJECE

Završni rad

JMBAG: 0248036317, redoviti student

Studijski smjer: Predškolski odgoj

Predmet: Govorno izražavanje

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Lingvistika

Mentor: dr. sc. Irena Mikulaco

Pula, lipanj, 2021.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za prvostupnika _____ ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ

UVOD.....	6
1.MASOVNI MEDIJI.....	7
2.FILM I TELEVIZIJA.....	8
2.1.Filmski rodovi i vrste.....	8
3.ANIMIRANI FILM.....	10
3.1.Hrvatski animirani film.....	10
3.2.Što se djeci danas nudi na televiziji?.....	12
4.DJECA I FILM.....	14
4.1.Načini gledanja televizije.....	16
4.2.Zašto djeca teško razlikuju stvarnost od mašte?.....	17
4.3.Što djeca razumiju od onoga što vide?.....	18
4.4.Utjecaji animiranog filma na dijete.....	19
4.4.1.Negativni utjecaji	20
4.4.2.Pozitivni utjecaji.....	22
5.Govor i utjecaj medija na govorno izražavanje djeteta.....	23
6.Umjetnost kao poticaj govornog izražavanja	25
7. ZAKLJUČAK.....	28
LITERATURA.....	30
KRATKI SADRŽAJ.....	32
SUMMARY.....	33

UVOD

U današnjem svijetu svi su mediji, pa tako i film, sastavni dio naših svakodnevnih života. Mediji, od svoga nastanka nadalje, šire se sve brže te je postalo nezamislivo živjeti bez medija i medijske komunikacije (Ilišin, 2003.). U ovakvom „medijskom“ društvu, televizija i film kao masovni mediji imaju veliki utjecaj na djecu, aktivno djeluju na njihov odgoj i obrazovanje pa tako i na razvoj (Blažević, 2012).

Tema ovoga rada bit će masovni mediji, prvenstveno film, s naglaskom na poticanje dječjeg govornog izražavanja pomoću filma. Za uspješnu komunikaciju, dijete mora razviti kvalitetno govorno izražavanje. Ono se najprije razvija u obitelji, vrtiću i školi, ali i putem raznih medija. Film kao masovni medij današnjice može biti poticajni model djetetu, ukoliko se koristi na ispravan i pozitivan način. Zahvaljujući filmu, dijete ima priliku usvajati nova znanja i vještine u govoru i izražavanju. Primjerice, gledajući animirani film, dijete razvija svoje komunikacijske, intelektualne i logičke sposobnosti, izgrađuje estetsku kulturu, vizualnu i auditivnu percepciju, a pritom također usvaja moralne i emocionalne vrijednosti.

U ovome radu detaljnije će se opisati animirani film te će se govoriti o sadržajima koje današnji televizijski programi nude djeci predškolske dobi. Nadalje, govorit će se o odnosu djeteta prema televiziji i filmu te o utjecaju ovih medija na dječje govorno izražavanje. Osim toga, u radu će biti riječi o utjecaju ostalih umjetnosti na govorno izražavanje i načinima umjetničkog izražavanja djeteta nakon odgledanog filma.

1. MASOVNI MEDIJI

Riječ „medij“ dolazi od latinske riječi „medium“, koja označava sredinu ili polovinu. Prema Leksikonu radija i televizije, „medij“ označava “sredstvo za prijenos poruka, vijesti, obavijesti i općenito različitih informacija širokom krugu ljudi” ([Elektronički izvor] URL: <https://obljetnica.hrt.hr/leksikon/m/medij/> pristupljeno 01. lipnja 2021).

„Medij“ može označavati i osobu, upravo zbog toga jer je komunikacija društveni proces i potreba te sastavni dio masovnih medija. Isto tako, pojam “medij” može se koristiti i za medijsku industriju, primjerice novinske redakcije ili izdavače (KAVI, 2018; Peruško, 2011).

„Masovni mediji su institucije koje zadovoljavaju potrebu društva za javnom komunikacijom u kojoj mogu sudjelovati svi pripadnici društva. Masovni mediji su istovremeno komunikacijski oblici/proizvodi, institucije i kulturne formacije.“ (Peruško, 2011: 15)

Putem medija primamo većinu informacija. U medijskoj kulturi, informacije se brzo šire, no isto tako brzo i nestaju dolaskom novih. To se osobito intenziviralo u proteklih dvadesetak godina nastankom Interneta. On je utjecao na „smanjenje“ svijeta jer su informacije diljem svijeta dostupne svima u sekundi (KAVI, 2018).

Pogledamo li naše svakodnevne aktivnosti, uvidjet ćemo da provodimo velik dio vremena upotrebljavajući različite medije. Medije možemo svrstati u dvije glavne skupine – tradicionalne i novije, odnosno suvremene. U tradicionalne medije ubrajamo novine i časopise, televiziju i radio, dok pod suvremenim medijima podrazumijevamo Internet, društvene mreže i platforme za razmjenu videozapisa. Govoreći o medijima, možemo govoriti i o uređajima (računalo, pametni telefoni i tableti, fotoaparati, igrače konzole) koji služe za primanje, slanje i stvaranje različitih medijskih sadržaja. Danas se različiti medijski sadržaji miješaju pa tako pametni telefon može služiti kao računalo, fotoaparat ili kamera. (KAVI, 2018; Peruško, 2011).

Od svih medija navedenih u ovom poglavlju, u ovome radu govorit će se o televiziji i filmu.

2. FILM I TELEVIZIJA

Film kao masovni medij još je jedan od načina komuniciranja s gledateljem i sredstvo je filmskog izvještavanja. Svrstava se u audiovizualne medije jer u sebi kombinira vizualno, odnosno fotografiju te zvučno. Upravo zbog toga ljudima je spoznajno pristupačan pa tako sve što vidimo u filmu možemo razumjeti (Mikić, 2001).

„Film je masovno-komunikacijski, masovno-društveni i politički fenomen, gospodarstvena grana, komunikacija i umjetnost.“ (Mikić 2001:18)

To je vidljivo u tome što je film cjelina razlučenog niza umjetnosti kao što su likovne, glazbene, kazališne, književne te fotografske umjetnosti, ali i drugih. Film uzima elemente iz različitih umjetnosti i stvara jednu smislenu cjelinu. Kako tvrdi Mikić (2001): „Film je od kazališta posudio književni predložak (filmski scenarij), fabularnu strukturu, scenografiju i glumu, od opere i baleta preuzeo je pokret i glazbu, od književnosti – tehniku naracije, a iz fotografije i slikarstva izražajnost planova i kompozicije.“

Filmu je najbliža televizija. Slabije obrazovani odrasli, kao i djeca, pod pojmom filma mogu podrazumijevati i različite televizijske drame i reportaže. Do toga dolazi jer su film i televizija srodni mediji. Uzevši to u obzir, trebalo bi češće spajati nastavu filma i televizije kako bi gledatelji bili svjesniji njihovih sličnosti i različitosti. Glavni zajednički temelj oba medija je slika u pokretu, dok im je glavna različitost da se filmska slika gleda puno kasnije, nego ona televizijska. Upravo zbog toga kažemo da je film više umjetnost, dok je televizija više način komuniciranja (Težak, 2002).

2.1. Filmski rodovi i vrste

Rodovi, vrste i žanrovi filmova tema su o kojoj se postavlja najviše pitanja u filmskoj umjetnosti. Neki autori prednost daju nazivu „vrsta“, dok su drugi pak skloni nazivu „rod“. Riječ „žanr“ većinom se koristi u masovnoj filmskoj publicistici (Težak, 2002).

U ovom radu govorit će se o pojmu filmskog roda i vrste, budući da se u nastavi medijske kulture većinom razlikuje rod, koji je nadređen pojmu vrste. Filmski rod

obuhvaća dokumentarni, igrani, animirani, eksperimentalni, obrazovni i propagandni film. Filmska se vrsta pak može odrediti pomoću različitih kriterija kao što su tema i sadržaj, namjena, srodnost s drugim umjetnostima i medijima te s obzirom na različitost tehničkih obilježja. Vrsta se vrlo često određuje na temelju kriterija tematskog jedinstva (Mikić, 2001; Težak 2002). U ovom poglavlju opisan će se dokumentarni i igrani film, dok će se zasebno objasniti animirani film koji je najčešće gledan sadržaj kod djece predškolske i školske dobi.

Dokumentarni film se pojavljuje kao prva vrsta filma u povijesti te ga učenici, ali i predškolska djeca, gledaju već od najranije dobi kao nastavni film ili kod kuće na televiziji. Riječ „dokumentarni“ prvotno je označavala samo putopisne filmove. Danas, to je film koji se temelji, tematski i sadržajno, na onome što se događa u stvarnosti. Za razliku od igranog filma, dokumentarni se ne bazira se na izmišljenom, namještenom i fiktivnom događaju, već obrađuje stvaran, zbiljski događaj. Potrebno je međutim napomenuti da i dokumentarni film može biti sugestivan, odnosno ne mora nužno biti objektivan, budući da redatelj određuje što će se prikazati, a što izostaviti, odnosno kako će se što vidjeti u kojem kadru, zbog čega možemo sumnjati u njegovu „istinitost“. Postoje međutim neki pokazatelji prikazuje li dokumentarni film zbilja nešto stvarno, kao na primjer narativan glas, neuredna kompozicija filmske slike i bijelo-crna fotografija. Kada dokumentarne filmove podijelimo po kriteriju teme i namjere, tada govorimo o vrstama – činjenični, obrazovni, popularno-znanstveni, promidžbeni i antropološki film (Mikić, 2001; Gilić, 2007).

Igrani film je narativni film te je njegova karakteristika postojanje priče i glumaca, odnosno likova. Sadržaj mu se temelji više na izmišljenom nego na zbiljskom. Kao što i sam njegov naziv govori, u igranom se filmu nešto glumi ili namješta radi filmske priče. Rod „igrani“ film danas je najpopularnija vrsta filma te se o njemu najčešće govori i piše. U današnje vrijeme, igrani film ima toliko vrsta, tema i stilova, kao i utjecaja na druge medije i umjetnosti, da je postao sinonim za film općenito (Mikić, 2001).

3. ANIMIRANI FILM

„Animirani film je film proizveden uporabom različitih materijala (crteži, lutke, prirodni materijal, artefakti, plastelin, pijesak i dr.) tehnikom animacije.“

([Elektronički izvor] URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=2819> pristupljeno 3. ožujka 2019.)

Riječ „animacija“ dolazi iz latinske riječi „animare“, što znači oživjeti. Upravo se to događa u animiranom filmu – snimaju se pojedinačne slike koje se kasnije oživljavaju tehnikom projekcije i daju dojam pokreta. Prilikom stvaranja animiranog filma, koriste se različite tehnike, pa tako postoje crtani, kolažni i lutkarski film, film s predmetima, film koji nastaje piksilacijom (animacija ljudske figure, tj. čovjeka), film koji nastaje direktnim crtanjem te film računalne animacije. Naravno, postoje i mnoge druge tehnike stvaranja animiranog filma (Mikić, 2001).

Uzevši u obzir različite tehnike nastanka animiranog filma, vidjet ćemo da se u njima nalaze i mnoge likovne sastavnice. Tako, primjerice, u crtanom filmu možemo pronaći liniju, boju, plohu i volumen kao likovne sastavnice, ali i neke filmske – kadar, plan, kut snimanja, pokret kamere, zvuk i montažu. Upravo zbog toga možemo reći da je animirani film spoj likovne i filmske umjetnosti (Mikić, 2001).

3.1. Hrvatski animirani film

Prvi koraci prema stvaranju animiranoga filma u Hrvatskoj bili su stripovi koji su objavljivani uoči Drugog svjetskog rata u novinama u Zagrebu. Od autora stripova posebno su se istaknula braća Norbert i Walter Neugebauer te su upravo oni odmah nakon završetka rata pokrenuli rad na crtanom filmu. Glavni urednik lista Kerempuh, Fadil Hadžić, okupio je ljude koji su znali i željeli animirati i crtati te im je omogućio da izrađuju crtani film. Također, 1951. godine vlasti su mu omogućile osnutak poduzeća za proizvodnju animiranog filma pod nazivom „Duga film“. Ono je djelovalo samo godinu dana, a u tom je razdoblju proizvedeno ukupno pet crtanih filmova. Oni koji su djelovali u „Duga filmu“ počeli su se baviti animacijom na različitim mjestima, a neki od njih su prešli u „Zora film“ (Škrabalo, 2008).

U „Zora filmu“ izrađen je prvi hrvatski animirani film u boji i prvi koji je dobio međunarodno priznanje na festivalu u Berlinu. Zvao se „Crvenkapica“ te je nastao 1995. godine na temelju knjige snimanja koju je napravio Boris Kolar u „Duga filmu“, a režirao ga je Nikola Kostelac. U to vrijeme, crtane filmove u Hrvatskoj smio je raditi samo „Zagreb film“. Prvim početkom hrvatskog animiranog filma može se smatrati predstavljanje „Zagreb filma“, 1958. godine, na festivalu u Cannesu. Predstavljeno je sedam crtanih filmova te je Zagreb tada prozvan jednim od najvažnijih središta filmske animacije u svijetu. Možemo reći da je tada počelo i zlatno razdoblje Zagrebačke škole crtanog filma, o kojoj većinom govorimo kada spominjemo hrvatsku animaciju. Postoji nekoliko razloga za to: Zagrebačka škola crtanog filma je dio hrvatske povijesti filma koja je smatrana specifičnom na svjetskoj razini, njezini autori svrstani su u vrh svjetske animacije te su osvojili veliki broj prestižnih svjetskih nagrada. Također, stilska, narativna i estetska rješenja koja su dio Zagrebačke škole crtanog filma su postala važna u svjetskoj tradiciji animacije. Zahvaljujući upravo ovim ranim uspjesima Zagrebačke škole crtanoga filma, ali i drugih, u Zagrebu je utemeljen Svjetski festival animiranog filma koji se održava od 1972. godine. Festival se održava i danas, ali od 2004. godine su parne godine posvećene kratkometražnim filmovima, a neparne godine dugometražnim (Škrabalo, 2008; Marinić, 2014).

Kada govorimo o autorima animiranih filmova u Hrvatskoj, bitno je spomenuti Dušana Vukotića i Vatroslava Mimicu. Prvi val zlatnog razdoblja obilježen je njihovim suparništvom. Vukotić je radio filmove koji su bili namijenjeni najmlađima i odraslima, poput „Cowboy Jimmy“, „Čarobni zvuci“ i „Abra Kadabra“, a 1962. godine osvojio je Oscara za kratki animirani film „Surogat“ iz 1961. godine. On mu je donio najveću slavu, a kasnije je Vukotić radio filmove u kojima je animirane dijelove kombinirao s igranima: „Koncert za mašinsku pušku“, „Piccolo“, „Igra“, „Mrlja na savjesti“ i „Opera cordis“. Vatroslav Mimica se proslavio filmom „Samac“ iz 1958. godine, za kojeg je dobio nagradu „Zlatni lav“ na Mostri u Veneciji. Prvi filmovi bili su mu „Strašilo“ i „Happy end“, dok se kasnije prestao baviti animacijom i počeo snimati igrane filmove. Drugi val zlatnog razdoblja obilježilo je nekoliko animatora. Aleksandar Marks i Vladimir Jutriša radili su animirane horore: „Metamorfoza“, „Muha“, „Pauk“ i „Crna ptica“, ali i animirane filmove drugačije tematike kao što su „Mrav dobra srca“, „Moderna basna“ i „Pčelica je rođena“. Uz njih, bitan je i Boris Kolar koji je radio animirane filmove različite tematike i eksperimentirao. Za film „Utopia“ nagrađen je

nekoliko puta, a veliki doprinos dao je seriji „Inspektor maska“. Kolar je režirao prvi niz filmova „Profesor Baltazar“. Ova kulturna serija je najprodavaniji produkt Zagrebačke škole crtanoga filma. Uz Kolaru, seriju „Profesor Baltazar“, režirali su još Zlatko Grgić i Ante Zaninović (Škrabalo, 2008).

Uz već spomenute, jedan od najvažnijih autora je karikaturist i ilustrator Nedeljko Dragić koji je nagrađen za svoj prvi animirani film „Krotitelj divljih konja“, a za film „Tup-tup“ osvojio je nominaciju za Oscara. Dragić je svjetskoj animaciji donio veliku inovaciju pod nazivom „mini-filmovi“ koji su trajali do tri minute. Milan Blažeković je napravio najviše minijturnih animiranih filmova, od koji se ističu „412-676“, „The end“, „Largo“, „Čovjek koji je morao pjevati“ i „Kolekcionar“. Kasnije je postao autor prvog hrvatskog dugometražnog animiranog filma „Čudesna šuma“ te se ističe njegov film „Ples gorila“ (Škrabalo, 2008).

Sedamdesetih godina 20. stoljeća dolazi do zastoja u proizvodnji crtanih filmova. Neki animatori nastavili su rad u inozemstvu, a neki su se počeli baviti drugim interesima. Neovisno o tome, Zagrebačka škola crtanog filma je ostvarila nezaobilazno mjesto u svjetskoj animaciji te se i dalje razvijala (Škrabalo, 2008; Marinić, 2014).

3.2. Što se djeci danas nudi na televiziji?

U ovom dijelu rada dat će se kritičko mišljenje o animiranim serijama koje se u današnje vrijeme nude djeci predškolske dobi. Konkretno, dano kritičko mišljenje odnosi se na jutarnji program nedjeljom i to na sljedećim televizijskim programima: HRT1, HRT2, RTL i NOVA TV. Gledajući TV programe uvidjela sam sljedeće: HRT1 nedjeljom ujutro ne nudi nikakve animirane serije ili filmove za djecu, već prikazuje multinacionalni magazin i prenosi mise. Za razliku od HRT1, svi ostali programi nude dječje animirane serije koje najranije počinju na HRT-u 2, s početkom od 6:25 i završetkom u 8:50 sati. Na programima RTL i NOVA TV, dječje serije započinju nešto kasnije, pa tako na RTL-u traju od 9:05 do 10:30 sati, a na NOVOJ TV od 7:40 do 8:15 sati. Iz priloženog možemo zaključiti da dječji program animiranih serija najduže traje na HRT-u 2 te s time i nudi najveći izbor različitih serija

([Elektronički izvor] URL: <http://tvhr.net/default.aspx?datum=2019-03-10#ujutro> pristupljeno 12. ožujka 2019).

Na HRT-u 2 se između gotovo svake animirane serije nalazi dječji magazin „Juhuhu“, koji obuhvaća raznoliki sadržaj za djecu predškolske dobi i djecu mlađe školske dobi te se na kraju svake epizode nalazi „Školski sat“ za polaznike viših razred osnovne škole. Također, u magazinu se okupljaju i glumci, lutkari, dizajneri i animatori. Ovaj magazin može se smatrati edukativnim i informativnim za djecu. Od animiranih zabavnih serija nudi se sljedeće: „Pustolovine Vilka i Tile“, „Mišo i Robin“, „TV vrtić“ i „Tajni dnevnik patke Matilde“. Ove serije namijenjene su dječjoj zabavi, dok su „Vrtuljici“, „Priče iz prašume“ i „Vatrogasac Sam“ zabavno-edukativne animirane serije. U „Vrtuljicima“ se djecu na zabavan način uči osnovnim pojmovima, dok ih se u seriji „Vatrogasac Sam“ uči svakodnevnim problemima s kojima se suočavaju vatrogasac i ostali likovi u seriji. Na taj način djeca mogu vidjeti svakodnevne situacije u životu te učiti o životno-praktičnim i radnim aktivnostima. U seriji „Priče iz prašume“, djeca uz različite lutke uče o nadi, frustraciji, radosti i tuzi, zahvaljujući čemu mogu prevladati i neke vlastite fizičke i emocionalne prepreke s kojima se susreću. Uz već navedene, tu su još neke dječje serije: „Pjesmice i brojalice“ pomoću kojih djeca mogu razvijati glazbeno pamćenje i jezik te učiti različite pjesmice, „Lein kutak“, „Čarobna ploča“ te „Luka i prijatelji“. „Lein kutak“ služi kako bi se kod djece poticala kreativnost tako da se u svakoj epizodi prikazuje laki način izrade predmeta za svakodnevnu upotrebu koje djeca mogu sama napraviti. „Čarobna ploča“ i „Luka i prijatelji“ su edukativno-zabavne emisije za djecu, pomoću kojih djeca uče o matematici, pojmovima, prirodi te općenito o svijetu koji ih okružuje.

Na programu RTL-a nude se samo dvije animirane serije – „Žar i čudovišni strojevi“ i „Psići u ophodnji“. Iako su ponuđene samo dvije serije, obje su edukativnog karaktera. „Žar i čudovišni strojevi“ uči djecu tehnologiji i znanosti, inženjerstvu i matematici kroz različite pustolovine u koje ide dječak sa svojim čudovišnim kamionom. „Psići u ophodnji“ pak uče djecu uzornom ponašanju i timskom radu te govori kako smo svi različiti, no kako treba uvažavati međusobne razlike i zajedno surađivati. NOVA TV, kao i RTL, nudi samo dvije animirane serije, koje su zabavnog karaktera: „Auto patrola“ i „Tomova autolakirnica“. Iako su zabavnog karaktera, serija „Tomova autolakirnica“ može poticati djecu na kreativnost i maštovitost jer glavni lik Tom transformira svoje prijatelje u sve što oni poželeva.

Sagledavši sve navedeno, možemo zaključiti da nedjeljom ujutro svaki program, osim HRT-a 1, prikazuje sadržaj namijenjen djeci predškolske dobi. Tako djeca imaju različite sadržaje koje mogu gledati, ovisno o svojim interesima i dobi.

4. DJECA I FILM

Film, pa tako i sama animacija, djeci se nameće već od najranije dobi, odnosno djeca su okružena medijima od trenutka svoga rođenja. Postoje različiti čimbenici zbog čega djecu privlači televizija – zanimljivi sadržaj, zabava i opuštanje, poistovjećivanje s nekim od likova i upoznavanje s različitim životnim situacijama. Sva djeca s radošću prate različite sadržaje koje nudi televizija, a posebice animirane filmove. Na neki način, animiran film ponekada preuzima ulogu priče bake, djeda ili roditelja. To nam govori da mediji ponekada imaju veliki utjecaj na djecu, ovisno o konzumiranoj vrsti, količini i načinu korištenja medija. Film omogućava djetetu da razvija kritičko mišljenje o svijetu i svemu što ga okružuje te upravo zbog toga djeci ne treba nuditi isključivo zabavne sadržaje bez dodanih vrijednosti, već im je potrebno ponuditi i edukativne animirane filmove. Ipak, mlađa dobna skupina djece trebala bi što manje gledati televiziju i animirane filmove te bi njihov sadržaj trebao biti takav da je djeci jasan, kako bi ih dijete lako razumjelo. S razvojem i rastom djeteta, razvija se njegova sposobnost da prati priču te da razmišlja o onome što je gledalo (Težak, 2002; KAVI, 2018; Sindik, 2012).

Veliku ulogu ovdje imaju roditelji djeteta. Djetetova obitelj je najvažnija i oni, kao uzori djeci, moraju biti medijski pismeni. U istraživanju koje je proveo Sindik 2012., utvrđeno je da postoji povezanost između korištenja medija kod roditelja i djece te da roditeljske medijske navike imaju veliki utjecaj na djecu. Uz pomoć roditelja, djeca moraju naučiti koristiti medije te prepoznati njihove loše i dobre strane. Roditelji su dužni vlastitim primjerom pokazati djetetu kako odabrati dobar sadržaj za gledanje i kolika količina vremena gledanja televizije se nalazi u granicama normale. Primjerice, roditelj bi trebao ugasiti televiziju za vrijeme obroka te ako u programu ne pronalazi ništa zanimljivo za gledanje. Ne bi se trebali u potpunosti protiviti korištenju medija, ali isto tako ne bi trebali niti pustiti dijete da samo odlučuje o količini vremena koje može provesti pred televizijom. Upravo zbog toga roditelji trebaju znati kakvi sadržaji

privlače njihovo dijete, kakav utjecaj ti sadržaji mogu imati te kada je opravdano koristiti pojedine medije. Kako bi mogli odgovoriti na ova pitanja, najbolje je zajedno s djetetom pogledati jednu emisiju njegovog omiljenog crtića (Sindik, 2012; [Elektronički izvor] URL: <http://mentalnozdravlje.com.hr/utjecaj-televizije-na-djecji-razvoj/> pristupljeno 10. ožujka 2019).

Uz roditelje, veliku ulogu imaju i odgojitelji u vrtićima. Odgojitelji, kao i svi ostali stručnjaci koji rade s djecom, također trebaju na neki način kontrolirati utjecaj medija na djecu predškolske dobi te samim time znati kolika je izloženost djeteta medijima i imati vlastito mišljenje o efektima određenih medijskih sadržaja. Prilikom odabira sadržaja, odgojitelji trebaju voditi računa o tome da dijete često ne razlikuje stvarnost od mašte, pa tako ponekad djeca žele u stvarnosti isprobati neku situaciju koju su vidjela u medijima. U takvim okolnostima, dobro je razgovarati s djecom o seriji ili filmu koja ih je potaknula na određeno ponašanje, kao i dopustiti djeci da sama prikažu kako vide tu situaciju i snimiti ih. Na taj način djeca uviđaju da je ono što vide na televiziji isplanirano, a ne stvarno kako se ponekad njima čini. U istraživanju Sindika i Veselinovića utvrđeno je da su odgojitelji općenito suglasni s korištenjem medija u predškolskoj ustanovi, ali isključivo uz pedagoški nadzor. Također je ustanovljeno da se mediji više koriste u radu s djecom starije ili srednje dobne skupine, nego što se to radi u mlađoj dobnoj skupini (Sindik i Veselinović, 2010.)

Djeca najviše vole gledati animirane filmove, a uspoređujemo li ranije i novije animacije, uočljive su brojne karakteristike koje ih razlikuju. Stariji animirani filmovi prilagođavali su se dječjoj brzini shvaćanja. To znači da su bili neka vrsta slikovnice: likovi su se sporo kretali i govorili, a prizori su bili jednostavni, bez previše detalja i jakih boja. Za razliku od prijašnjih animiranih filmova, današnji se ne prilagođavaju dječjem shvaćanju. Prizori se mijenjaju velikom brzinom, što djetetu ne ostavlja dovoljno vremena da percipira ono što je vidjelo. Također, boje u prizorima su intenzivne i jake, a sav taj pregršt detalja popraćen je velikom bukom i različitim zvukovima. Upravo je to ono što zaokuplja djetetovu pozornost. Gledajući takve animirane filmove, dijete ponekad vidi stvarnost baš onakvu kakva je, dok čitajući ili slušajući tu istu priču može zanemariti ili ublažiti neke nasilne detalje koji mu se u priči ne sviđaju (Laniado i Pietra, 2005).

4.1. Načini gledanja televizije

Ljudi, uključujući i djecu, televiziju gledaju na različite načine, odnosno gledaju je zbog različitih razloga. Ponekad televiziju upale iz dosade, a ponekad se radi o nekoj vrsti „opsjednutosti“ novom serijom koju su počeli gledati. S obzirom na to, postoje tri glavna načina gledanja televizije – televizija kao strast, kao zakrpa i kao tapete. Za svaki od ova tri načina postoje različite mjere predostrožnosti, odnosno odgovori na pitanje: „Kako postupiti s takvim djetetom?“ (Laniado i Pietra, 2005).

Prvi od načina je gledanje televizije *kao strast*. To znači da dijete gleda određenu emisiju ili animirani film te odabrani sadržaj ne smije nipošto propustiti. U ovom slučaju dijete ne doživljava ništa oko sebe i odabrani sadržaj mu zaokuplja svu pozornost. Kada dijete strastveno gleda televiziju, možemo reći da je to dobro ako je sadržaj primjeren, jer to znači da dijete zna što hoće i što voli. Upravo tako dijete izražava svoje mišljenje. Ukoliko pak dijete gleda neprimjeren sadržaj ili sadržaj kojeg mi smatramo gubitkom dječjeg vremena, potrebno je razgovarati s djetetom i uvidjeti smisao njegove zaludenosti, ili mu pak možemo ponuditi druge sadržaje kako bi dijete kvalitetnije i maštovitije provodilo svoje slobodno vrijeme (Laniado i Pietra, 2005).

Gledanje televizije *kao zakrpe* je drugi način u kojem dijete samo „prelistava“ programe jer mu je dosadno. Zapravo konstantno traži nešto zanimljivo i interesantno, ali ne postoji pravi interes za gledani sadržaj. U trenutku kada se u djetetovoj okolini dogodi nešto njemu zanimljivo, on prestaje s gledanjem programa. Ovakav način gledanja televizije je najčešći kod djece i to onda kada dijete nema neku aktivnost kojom bi ispunilo slobodno vrijeme, poput nekog sporta ili skupljanja različitih predmeta. Najbolje što se može napraviti u ovom slučaju je upisati dijete na neku aktivnost koja ga zanima ili mu omogućiti provođenje vremena s vršnjacima (Laniado i Pietra, 2005). Kako navodi Francois Mariet (Laniado, Pietra, 2005 prema Mariet 1989): „Bazeni, parkovi, mjesta gdje se može raspravljati, besposličiti, igrati, čitati.. jedino su rješenje za borbu protiv porasta gledanja TV-a iz dosade.“

Zadnji način je gledanje televizije *kao tapete* što znači da dijete instinktivno, zbog neke navike, čim uđe u prostoriju pali televiziju iako zapravo neće ništa na njoj

gledati. Dijete ostavlja televiziju upaljenu dok istovremeno obavlja druge različite aktivnosti poput igranja s prijateljima, što znači da zapravo ne prati što se govori i prikazuje na televiziji, već samo povremeno, na trenutak, pogleda ekran. U ovom slučaju, upaljena televizija samo odvlači pažnju djeteta od aktivnosti kojom se u isto vrijeme bavi. Umjesto upaljene televizije kao pozadinske buke, bolje je djetetu ponuditi slušanje umirujuće glazbe. Kako tvrde Laniado i Pietra (Laniado, Pietra, 2005): „Klasična glazba, točnije vesela, čista i bistra glazba W. A. Mozarta, pospješuje intelektualne procese.“ Upravo su to istražili stručnjaci iz SAD-a i utvrdili da slušanje Mozartove glazbe pospješuje rezultate na testovima inteligencije. Ruski znanstvenici su pak utvrdili da klasična glazba općenito, kod predškolske djece, pospješuje kreativnost i imaginativno zamišljanje, kao i povezivanje misli (Laniado i Pietra, 2005).

4.2. Zašto djeca teško razlikuju stvarnost od mašte?

Govoreći o scenama iz filmova i televizije, ali i iz ostalih medija, često je mišljenje da one ne utječu na djecu jer su izmišljene. Međutim, ponekad možda ne idemo za time da djeca ne mogu razlikovati maštu od stvarnosti. Oni ne znaju da su govor i slika u filmu izrežirani, unaprijed osmišljeni te da likovi govore ono što su naučili napamet. Također, djeca do svoje 8. godine jedva mogu prepoznati razliku između stvarne osobe na televiziji od one animacijski, odnosno računalno napravljene. Dva su glavna razloga zbog čega djeca ne mogu razlikovati stvarnost od onoga što vide u filmu – nemaju koncept prostora i vremena te je njihov način razmišljanja konkretan (Laniado i Pietra, 2005).

Nedostatak koncepta prostora i vremena znači da sve što vide na televiziji, djeca doživljavaju kao stvarno, odnosno prema njihovom shvaćanju sve se događa upravo sada, u prostoriji gdje je televizija smještena. Drugi razlog nam govori da djeca sve doslovno tumače. To znači da za djecu ne postoje metafore, već sve što vide i čuju shvaćaju točno onako kako je izrečeno. Upravo zbog toga je za djecu smrt u filmu i u stvarnosti ista te svaki pas može pričati i smijati se. Sagledavši ova dva razloga može se reći da djeca gledajući televiziju stalno maštaju i stvaraju vlastiti izmišljeni svijet. Također, televizija kod njih može izazvati i lažna sjećanja, pa tako dijete može reći da mu se dogodilo upravo ono što je vidio ili čuo na televiziji (Laniado i Pietra, 2005).

4.3. Što djeca razumiju od onoga što vide?

Kada govorimo o starijoj predškolskoj djeci i medijima, oni ne razumiju snove i retrospekciju te se više koncentriraju na vizualne dijelove animiranih filmova, nego na ono što govore likovi, iako mogu pratiti i ono vizualno i auditivno. Također, većinom vole gledati interaktivne crtiće u kojima se voditelji ili likovi obraćaju direktno njima. Iako su još mali, mogu razumjeti da neki animirani filmovi ili animacije nisu namijenjene njima, već odraslima ili starijoj djeci. Za razliku od djece starije predškolske dobi, bebe i mlađa predškolska djeca, gledaju televiziju i crtiće jer ih privlači svjetlo i pokret na televiziji. Oni mogu prepoznati likove i zvukove na televiziji nakon što su ih nekoliko puta pogledali te često kopiraju ono što vide. Tako će, primjerice, i sami početi pljeskati ako to radi lik u crtiću, ali će pljeskati još i više ako mi to počnemo raditi zajedno s njima. Oni ne mogu razumjeti priču crtića, uvidjeti razliku između stvarnosti i onoga što gledaju te ono što vide na televiziji mogu primijeniti u životu tek u dobi od oko 2,5 godine ([Elektronički izvor] URL: <https://raisingchildren.net.au/school-age/play-media-technology/media/how-children-see-tv>], pristupljeno 7. ožujka 2019).

Za razliku od predškolske djece, djeca mlađe školske dobi razumiju radnju onoga što gledaju i uviđaju kako su događaji u filmu međusobno povezani. U ovoj dobi djeca već razmišljaju o svom vlastitom identitetu, pa u ovoj dobi televizija može imati nešto veći utjecaj. Oni traže modele i uzore svugdje oko sebe, pa sve što vide na televiziji poput glumaca ili voditelja, može imati utjecaj na njihovo ponašanje i stavove koje razvijaju. Također, strašni prizori koje vide ili nasilje mogu imati puno veće negativne posljedice nego kod djece predškolske dobi. To se događa upravo zato jer djeca u ovoj dobi razlikuju stvarnost od mašte te gledaju različite filmove u kojima se nasilje koristi za neku dobrobit poput filmova sa superherojima. Gledajući takve filmove, dijete lako može zaključiti da može koristiti nasilje i u stvarnom životu kako bi riješio različite svakodnevne probleme i dobilo ono što želi ([Elektronički izvor] URL: <https://raisingchildren.net.au/school-age/play-media-technology/media/how-children-see-tv>], pristupljeno 07. ožujka 2019).

Mogućnost razumijevanja gledanog medijskog sadržaja možemo pratiti i po dječjoj dobi, pa tako djeca od 2. do 3. godine ne razlikuju stvarnost od slika na televiziji ili filmu. To znači da ako dijete na televiziji vidi sliku mlijeka na stolu i mi ga upitamo što će se dogoditi ako preokrenemo televizor, ono će reći da će se mlijeko izliti po podu. Isto tako, u ovoj dobi, djeca misle da likovi i ljudi koje vide na ekranu žive u televiziji. U 4. godini života djeca polako i postepeno počinju uviđati razliku između stvarnih i nacrtanih likova, a u 5. godini još uvijek ne mogu pratiti radnju filma u potpunosti i povezivati scene te ne prepoznaju isti lik u različitim scenama. Prema istraživanju iz SAD-a, u 6. godini 48 % djece još uvijek ne može odrediti da li je lik na televiziji stvarna osoba, lutka ili animacija. Od 7. do 8. godine života djeca mogu pratiti film do 30 minuta, no ne mogu razumijeti da sve u filmu, pa tako i primjerice prizori borbe, nisu stvarni već odglumljeni. Čak i u dobi od 10 godina, svako četvrto dijete ima problema u shvaćanju i povezivanju različitih scena, a nitko od desetogodišnjaka ne razumije postupak prikazivanja prijašnjeg događaja u filmu kasnije i razliku između glavnih i sporednih scena (Laniado i Pietra, 2005).

4.4. Utjecaji animiranog filma na dijete

Različiti mediji, pa tako i televizija, ključna su sredstva dječjeg procesa socijalizacije te utječu na dječje ponašanje i njihovo stvaranje stavova i svjetonazora. U ovom kontekstu, proces socijalizacije više se ne odvija polako, u ovisnosti o dječjoj dobi, već uvelike ovisi o medijima i sadržajima koje djeca gledaju. Tako dijete vidi neko ponašanje ili situaciju na televiziji i ne razumije ju te na taj način preskače neku svoju fazu razvoja. Gledajući televiziju djeca se zapravo suočavaju sa situacijama za koje još nisu spremna niti zrela. Kako bi se poboljšala socijalizacija djeteta u medijskom okruženju, bitno je djecu medijski opismenjivati (Valković, 2016, [Elektronički izvor] URL: <https://www.medijskapismenost.hr/pozitivni-i-negativni-utjecaji-medija/> pristupljeno 4. ožujka 2019).

Većina ljudi, uključujući znanstvenike, ima podvojen stav te razlikuje pozitivne i negativne učinke izloženosti djece medijima. Pozitivno je što mediji mogu obogatiti život djece - smanjiti razlike između društvenih slojeva, potaknuti toleranciju i kreativnost djece te im omogućiti da nauče nešto novo i da istražuju. Gledajući s

negativnog aspekta, mediji mogu otupiti osjećaje, smanjiti dječju kreativnost i spontanost, poticati na destruktivno ponašanje, održavati stereotipe, kao i smanjiti moralne vrijednosti te poticati nezainteresiranost djece za kulturu. Mediji također utječu na različite aspekte dječjeg razvoja – ponašanje, društvenost, kognitivne sposobnosti i na djetetov odnos prema vlastitom tijelu. Je li utjecaj negativan ili pozitivan prvenstveno ovisi o dobi i osobnosti djeteta te količini vremena koje dijete provede pred televizijom, a sporedni faktori su gleda li dijete televiziju samo ili s nekom odraslom osobom te priča li s njome o onome što je gledalo. Govoreći o dobi djeteta, djeca mlađa od 2. godine uopće ne bi smjela gledati televiziju budući da je ta dob vrlo bitna za dječji rast i razvoj. Djeca koja u toj dobi gledaju televiziju, kasnije mogu imati problema s poremećajem u ponašanju, koncentracijom, kritičnim mišljenjem i površnosti. Djeca predškolske dobi trebala bi gledati televiziju najviše do dva sata dnevno. Kada govorimo o povezanosti osobnosti djeteta s gledanjem televizije, možemo reći da je bitno da dijete koje primjerice ima problema s agresijom ne gleda programe s nasilnim sadržajem. Također je poželjno s takvim djetetom razgovarati o drugačijim i primjerenijim načinima reagiranja na određene situacije ([Elektronički izvor] URL: <http://mentalnozdravlje.com.hr/utjecaj-televizije-na-djecji-razvoj/> pristupljeno 10. ožujka 2019, <https://www.medijskapismenost.hr/pozitivni-i-negativni-utjecaji-medija/> pristupljeno 04. ožujka 2019).

4.4.1. Negativni utjecaji

Negativnih strana gledanja televizije ima mnogo, a najčešće se spominju pretilost, uspjeh u školi, manjak socijalizacije, nasilje i stereotipni prikaz ljudi. Djeca dok gledaju televiziju često jedu nešto nezdravo poput raznih grickalica što dovodi do povećanja tjelesne mase. Često i sami programi između crtića prikazuju reklame za nezdravu hranu koja privlači ovu dobnu skupinu. Upravo zbog toga, kasnije u životu, neka djeca imaju problema s dijabetesom, visokim krvnim tlakom i poremećajem spavanja. Kada govorimo o uspjehu u školi, često su djeca previše zaokupljena televizijom što im smanjuje raspoloživo vrijeme i volju za drugim aktivnostima, koje bi im pomogle u psihičkom i fizičkom zdravlju i napretku. Manjak socijalizacije podrazumijeva da se djeca previše uvuku u svijet televizije, ne znajući koliko je zapravo vremena prošlo otkako su upalili televiziju i sjeli pred ekran. Na taj način mogu zapostaviti igru, razgovore i ostale socijalne aktivnosti i ne družiti se toliko s

ljudima koji ih okružuju – obitelji i prijateljima. Televizija također prikazuje stereotipna ponašanja ljudi pa se tako dječaci većinom prikazuju kao nasilni, vođe ili fizički jači i aktivniji, dok se djevojčice prikazuju u smislu seksipila, kao da ih zanimaju samo fizički izgled i ljepota te kao emocionalniji spol koji je ponekad pasivniji. Također se mnoge kulture prikazuju drugačije nego što u stvarnosti jesu. Svi ti stereotipi neminovno utječu na djecu i njihovo stvaranje vlastitog identiteta i stavova. Nasilje je pak sveprisutno – u filmovima, crtićima i videoigrama. Nasilni sadržaj može utjecati na dječji društveni i psihički život, kao i na dječje ponašanje. Neki animirani filmovi, primjerice „Dragonball“ i „Ben 10“ sadrže scene nasilnog ponašanja. Takvi sadržaji sugeriraju da uvijek pobjeđuje najjači lik, a djeca viđene scene često kopiraju pa tako dolazi do nasilnog rješavanja problema i nesuglasica. Kratkoročna izloženost nasilnim sadržajima kod djece izaziva agresivnost, dok dugoročna može povećati mogućnost razvoja depresije i anksioznosti ([Elektronički izvor] URL: <http://mentalnozdravlje.com.hr/utjecaj-televizije-na-djecji-razvoj/> pristupljeno 10. ožujka 2019, <https://www.medijskapismenost.hr/pozitivni-i-negativni-utjecaji-medija/> pristupljeno 04. ožujka 2019, <http://www.roditelji.hr/jaslice/odgoj/2210-utjecaj-crtanih-filmova-na-djecu/> pristupljeno 6. ožujka 2019).

U želji da se spriječi negativan utjecaj televizije na dijete, roditelji mogu poduzeti neke mjere. Mogu ograničiti djetetu vrijeme gledanje televizije, kao i ukloniti televizor iz dječje sobe. Bitno je i da sami roditelji znaju kakav je sadržaj animiranog filma koje njihovo dijete gleda te da ga umire ako ga uplaši neka scena, iako se njima samima to možda čini besmisleno. Ne shvaćaju sva djeca sve scene jednako, što također treba imati na umu. Scena koja je za njihovo dijete strašna, kod drugog djeteta možda neće izazvati iste emocije. Kada roditelji uoče da je televizor upaljen, iako ga nitko ne gleda, potrebno ga je ugasiti. Isto vrijedi kada se na televiziji prikazuje neprimjeren sadržaj. Nadalje, roditelji ne bi trebali nagovarati dijete da gleda televiziju jer su oni zauzeti. Bolje je na trenutak stati i posvetiti pažnju djetetu te mu ponuditi druge sadržaje koji će ga zanimati. Gledajući zajedno s djetetom neki medijski sadržaj, bitno je s djetetom razgovarati o onome što je vidjelo i poticati komunikaciju na tu temu ([Elektronički izvor] URL: <http://www.roditelji.hr/jaslice/odgoj/2210-utjecaj-crtanih-filmova-na-djecu/> pristupljeno 6. ožujka 2019).

4.4.2. Pozitivni utjecaji

Uz sve navedene negativne utjecaje, televizija ima i mnogo onih pozitivnih, no samo ako se djetetu nudi sadržaj primjeren njegovoj dobi, dokumentarni i edukativni filmovi. Gledajući kvalitetne i edukativne sadržaje, dijete može naučiti mnogo o svijetu oko sebe. Uz prikladan odabir medijskih sadržaja, moguće je učiti o toleranciji, gledajući različite kulture, narode, običaje i načine njihovog života. Kroz ovakav sadržaj djeca se uče poštivati različitosti. Postoje i edukativni sadržaji koji će djeci približiti slova, pisanje, računanje i koji će ih poticati da razvijaju svoju sposobnost slušanja, razumijevanja i pamćenja. Isto tako, kroz edukativno-zabavne emisije, djeca predškolske dobi mogu naučiti mnogo o predmetima u školi i sadržajima koji ih očekuju. Crtići poput hrvatskog „Baltazara“ ili američke emisije „Ulice Sezam“ potiču djecu na suradnju, dijeljenje, empatiju i pomaganje. Tako djeca uče pozitivna ponašanja i usvajaju prosocijalne poruke ([Elektronički izvor] URL: <http://www.roditelji.hr/jaslice/odgoj/2210-utjecaj-crtanih-filmova-na-djecu/> pristupljeno 06. ožujka 2019, <http://mentalnozdravlje.com.hr/utjecaj-televizije-na-djecji-razvoj/> pristupljeno 10. ožujka 2019).

U istraživanju koje je proveo Mohammad Reza Ghorbani ustanovljeno je da djeca brže uče strani jezik ako gledaju crtiće na stranim jezicima. Kao primjer, u istraživanju je sudjelovao dječak Morteza iz Irana koji je svakoga dana, tijekom dvije godine, gledao 20 različitih crtića s engleskim prijevodom. Crtiće nije gledao u kontroliranim uvjetima, već je bio indirektno promatran. Nakon što je pogledao sve crtiće, dječaku je usmeno testirano slušanje, izgovor, vokabular i razumijevanje. Zatim je slijedio usmeni intervju o korisnosti prijevoda. Rezultati su pokazali da se njegovo poznavanje engleskog jezika povećavalo. Dječak je crtiće prvi puta gledao bez prijevoda, a kada ih je gledao po drugi puta, imali su engleski prijevod. Treći puta je koristio perzijski prijevod, kako bi znao točan prijevod novih riječi koje je naučio tijekom gledanja. Nakon odgledanih crtića, dječak je razumio sve riječi na engleskom jeziku i pričao kao da je dječak rođen u Engleskoj iste dobi (Ghorbani, 2011).

Televizija i mediji mogu omogućiti djeci da nauče nešto novo i korisno, ali i da već poznate stvari sagledaju na drugačiji i zanimljiviji način te prošire svoja znanja o nekoj temi. Kroz medije, djeca stječu nove kompetencije i osposobljavaju se za

odabir sadržaja koji je dobar za njih. Na taj način postaju medijski pismeniji i razvijaju vlastitu kontrolu uporabe medija, a s time i same televizije (Valković, 2016).

5. Govor i utjecaj medija na govorno izražavanje djeteta

Govorimo li o jeziku, on je komunikacijski sustav, dok je govor – jezik u akciji, odnosno optimalna zvučna komunikacija. Dijete predškolske dobi jako brzo širi svoje poznavanje jezika, kao i vokabular. Prve tri godine života najintenzivnije za razvoj jezika i govora. Unatoč tome, djeca iste dobi se ponekada nalaze na različitim razinama razvoja govora i jezika. S navršene tri godine života, neka djeca već pravilno izgovaraju riječi, dok neka govore tako da ih ne uspijemo uvijek razumjeti. Vokabular djeteta najviše raste u dobi od 3. do 6. godine života pa se tako čak dvostruko poveća u dobi između 3. i 4. godine. Od navršene 5. godine, dijete zna oko 3 tisuće riječi, dok dijete u dobi od šest godina zna oko 6 tisuća riječi. Ovo brzo širenje vokabulara je uvjetovano prvenstveno komunikacijom u obitelji. Djeca koju roditelji više potiču na razgovor, pokazuju višu razinu jezičnog i govornog razvoja. Roditelji trebaju biti ti koji su dječji sugovornici i partneri, kako bi dijete uživalo u interakciji i željelo da ona potraje što duže. Bitno je s djetetom igrati različite igre za poticanje njihovog govorno-jezičnog razvoja. To su igre koje poboljšavaju dječji izgovor, razvijaju slušnu pažnju, stabiliziraju glas i proširuju vokabular. One omogućuju djetetu da povezuje sliku s riječju i uče ga pravilno oblikovati rečenicu kako bi moglo odgovarati i postavljati pitanja te smisleno komunicirati (Šego, 2009; Posokhova, 2010).

Postoje različiti čimbenici koji utječu na dječji govorno-jezični razvoj te njegovu govornu kompetenciju – urođene sposobnosti, razvijen govorni i slušni aparat, interakcija i društveno okruženje, samoaktivnost djeteta i mediji. Mediji poput animiranih filmova i emisija te računalnih igara mogu prenositi znanja i utjecati na dječju komunikacijsku kompetenciju. Dijete se svakodnevno susreće s razgovorima o medijima i na taj način može razvijati svoj govor. Djeca vrlo brzo svladavaju dijaloški govor jer se s njime susreću svakodnevno u obitelji i vrtiću, a teže shvaćaju monološko izražavanje pomoću kojega izražavamo svoje misli, osjećaje, stavove ili

pak prepričavamo neki događaj (Šego, 2009; Posokhova, 2010; Apel i Masterson, 2004).

Unatoč tome što su mediji, a samim time televizija i film, jedna od najčešćih dječjih aktivnosti, djeca rijetko razgovaraju o medijskim sadržajima. Utvrđeno je da djeca o onome što su gledala češće razgovaraju s vršnjacima, nego s roditeljima (Ilišin, 2003). Sukladno tome, roditelji bi trebali u većoj mjeri zajedno s djecom gledati televiziju i aktivno sudjelovati u ovoj dječjoj aktivnosti. Na taj način roditelji mogu poticati djetetovo prosocijalno učenje, omogućiti mu da raspravlja o gledanom i razvija govorno izražavanje (Blažević, 2012).

Film je jednak pokretnoj slikovnici te upravo zbog toga televizija i filmovi, kao i slikovnica, imaju potencijal za poticanje djetetovog jezičnog razvoja i govornog izražavanja. Od najranije dobi, djeca gledaju televiziju i pokušavaju razumjeti ono što vide i čuju. Na taj način dijete zapravo uči „čitati“ televiziju. Kroz „čitanje“ televizije, dijete se zaustavlja i razmišlja te tako postaje svjesno onoga što se događa. U početku dijete na televiziji „čita“ samo animirane filmove, a kasnije se dolazi i do razumijevanja dnevnika ili dokumentarnih filmova. Kada djetetu za vrijeme gledanja televizije postavljamo pitanja, odgovorima koje dobijemo dijete nam govori o svojoj razini razumijevanja i izbora programa koje može pratiti i shvatiti bez problema. Također, dijete odgovarajući na pitanja razvija svoje govorno izražavanje i uči iskazivati svoje osjećaje, misli i stavove. Svako dijete spoznaje svijet preko osjećaja i ljubavi pa je upravo zato bitno da ono zna izraziti kako se osjeća u vezi onoga što gleda, ali i onog što pročita. Kako bi pomogli djetetu u tome, roditelju su ti koji bi mu prvi trebali ispričati kako se osjećaju ili što misle o nekom filmu, pjesmi ili priči. Tako će dijete pronalaziti značenje u stvarima koje vide i čini te neće s ravnodušnošću gledati i pratiti ne samo televiziju, već i svijet oko sebe (Laniado i Pietra, 2005; Apel i Masterson, 2004).

Razgovarajući s djetetom, roditelji često koriste govor usmjeren na dijete, skraćeno nazvan GUD. To je zapravo osobit način razgovora s malom djecom koji ljudi koriste spontano, odnosno nitko ga ne uči. GUD ima neke specifične osobine koje se razlikuju od tipičnog govornog izražavanja – osobitu muzikalnost i ritam, ton viši od uobičajenog i visina glasa stalno ide gore-dolje. Također, GUD je puno sporiji od

uobičajenog govora kako bi dijete imalo više vremena da shvati i primi informaciju te se nazivi koje inače koristimo pojednostavljaju. U istraživanju stručnjaka otkriveno je da djeca roditelja koji koriste GUD imaju veći rječnik i gramatički pravilniji izgovor. On omogućuje djetetu samopouzdanje kako bi i ono moglo biti dio razgovora te ga ohrabruje i potiče na interakciju. Upravo se ovakav način govorenja koristi u nekim dječjim emisijama, kao što su „The Muppet Show“, „Ulica Sezam“ i „Teletubbies“. Gledajući takve animirane sadržaje, dijete može obogatiti svoj rječnik i razviti predčitalačke vještine poput prepoznavanja slova. Unatoč tome, mnoga djeca gledaju različite emisije za odrasle u kojima će se možda i nasmijati, ali takve emisije neće utjecati na djetetov govorno-jezični razvoj, niti na vještine. Umjesto takvih emisija za odrasle, koje djeca ne razumiju, bolje je snimiti dijete u različitim situacijama – dok se igra u parku ili dok gleda predstavu te zatim te iste snimke gledati zajedno s djetetom i razgovarati s njime o njegovim doživljajima. Na taj način potičemo njegovo govorno izražavanje i razvoj jezika (Apel i Masterson, 2004).

Televizija i animirani filmovi također mogu biti korisni i pozitivni za razvoj dječje igre koja proizlazi iz njihove mašte. Igrajući se sa svojim vršnjacima, djeca se često pretvaraju u svog omiljenog lika iz animiranog filma. Igra je jako bitna u djetetovom životu te je ona sredstvo dječje društvene interakcije, ali također omogućuje i dječji jezični razvoj. Djeca se zajedno igraju nečega što su vidjeli na televiziji, stalno međusobno komuniciraju i jedni od drugih uče nove vještine te primjenjuju i usavršavaju one jezične vještine koje su već spoznali i naučili (Apel i Masterson, 2004).

6. Umjetnost kao poticaj govornog izražavanja

Osim kroz film, djeca se mogu izražavati i kroz umjetnost – glazbenu, likovnu i dramsku. Predškolsko dijete razumije umjetnost i svoje vlastite vještine koristi u crtanju, plesu, glazbi ili glumi te na taj način pokazuje sposobnost mišljenja. Oni također stvaraju veze unutar i između umjetnosti pa tako dijete nakon odgledanog animiranog filma može na tu temu napisati pjesmu, nacrtati nešto ili pak odglumiti dio koji mu se najviše svidio. Na taj način potiče se dječje kreativno izražavanje kroz film, ali i razvijanje vještina. Slušanje glazbe kod djece razvija sluh, ali i pamćenje te jezik, ukoliko u glazbi ima riječi. Slušajući priče i gledajući ilustracije koje prate priču, dijete

razvija svoj rječnik, maštu i sposobnost koncentracije. Promatranje umjetničkih djela i crtanje kod djece potiče emancipaciju i socijalizaciju, vizualnu i taktilnu percepciju, ali i mnoge druge vještine. Crtajući, glumeći i izražavajući se na bilo kakav umjetnički način, djeca predstavljaju sebe te izražavaju svoje osjećaje i misli na drugačiji način. Oni opažaju svijet i stvari oko sebe te to što vide i kako vide prenose kroz različite oblike umjetnosti (Tanay i Tanay, 2013; Petrač, 2015).

Kada govorimo o likovnom izražavanju djece, potrebno je djecu motivirati i zainteresirati, kako bi njihov likovni izražaj došao do vrhunca. Za motivaciju možemo koristiti različite poticaje – od priča, predstava pa do različitih tekstura. Ponekad kao poticaj možemo koristiti i umjetničko djelo. Primjerice, djeci možemo pokazati sliku nekoga kralja kojeg će oni predočiti i naslikati onako kako su ga oni doživjeli u tom trenutku. Također, i film možemo koristiti kao poticaj. Djeca nakon odgledanog filma mogu naslikati ono što im se u filmu najviše svidjelo. Isto tako, djeca mogu oslikavati pročitano priču koja u sebi ima puno detalja. Na taj način, dijete si može bolje vizualno predočiti ono što je upravo čulo i prikazati to onako kako je ono zamislilo. Primjer priče s puno detalja, prikladne za oslikavanje: „Iako je dvorana polumračna, nije teško raspoznati obrise ljudi koje ulaze: gospoda u svečanu ruhu od skupocjenih tkanina, snažni mišićavi muškarci, sveti s aureolama i prelijepa žena uvijena u tanke, gotovo prozirne velove. Što je to? Kazališna proba? Ili smo možda dio kulise nekog filma? I zar nitko osim nas ne primjećuje da na zidovima dvorane umjesto slika stoje samo teški okviri i da su postolja kipova prazna? Ne, čini se da to nikoga ne zbunjuje. I dok se neki uzvanici pomalo izgubljeno osvrću oko sebe, drugi se okupljaju u skupine i počinju živahno razgovarati. Najbrojnija je skupina oko bradata muškarca s krunom na glavi i žezlom u ruci. Sudeći prema njihovoj odjeći, riječ je o Grcima! Njihovo ruho, štitovi i nakit obojeni su živim bojama. Čudne li skupine! Tko li je muškarac ogrnut lavljim krznom? A ona žena s haljinom ukrašenom zmijama? Ništa manje čudno ne izgledaju ni ova krilata dama ni postariji muškarac s trozubom u ruci. A tek ona spodoba s čudnim troglavim psom i ljepotan koji stoji pokraj njega s nekom vrstom male harfe u ruci... Iako nismo tako zamišljali stari Grke, to su ipak oni. Atenjani? Spartanci? Ne, ne, ovo čudno društvo dolazi s drugog mjesta, s Olimpa, s mitske planine koja je dom bogova!“ (Petrač, 2015; Plejić Premec i Kohnert Stavenhagen, 2010).

Predškolsko dijete istodobno razvija sposobnost zapažanja na likovnom i glazbenom području, odnosno te dvije umjetnosti se međusobno isprepliću. Primjerice, dijete dok sluša glazbu može stvarati likovno djelo što znači da dijete u tom trenutku zvučni doživljaj pretvara u vizualni. Koristeći zajedno glazbenu i likovnu umjetnost, kod djece se aktivira emocionalni doživljaj, a upravo on pridonosi dječjoj kreativnosti. Kada koristimo glazbu, predstavu, odnosno lutku i priče u korelaciji s likovnim područjem, uspostavljamo bliskost s djetetom, pogotovo s onom djecom koja inače teško uspostavljaju kontakt. Korelacijom različitih umjetnosti, djeci osiguravamo kvalitetu dobrog življenja, jer je i samo dijete cjelovito biće. Koristeći različite oblike umjetnosti možemo poticati likovni izražaj djeteta i tako dobivati informacije o dječjem samoostvarenju. Dijete najbolje i najlakše uči istražujući svijet oko sebe, a upravo to radi u stvaralačkim umjetnostima – otkriva, stvara i spoznaje (Balić-Šimrak i dr., 2014).

7. ZAKLJUČAK

Uzevši u obzir ovaj rad u cijelosti, možemo zaključiti da današnja djeca žive u medijskom svijetu te da su svakodnevno okružena i izložena različitim medijima - televizijom i filmom, ali i ostalim medijima kao što su novine, radio, računala i pametni telefoni. Televizija i film jednostavno privlače djecu različitim njima zanimljivim sadržajima, animacijama, bojama, likovima s kojima se mogu poistovjetiti i različitim životnim situacijama. Posebno značenje za djecu imaju animirani filmovi koji na neki način preuzimaju ulogu priča roditelja, baka i djedova. Svako dijete televiziju i film gleda na neki svoj način te različito proživljava i shvaća pogledano, što ovisi o djetetovoj dobi. Isto tako, djetetove navike gledanja televizije uvelike su uvjetovane navikama njihovih roditelja i načinom na koji oni koriste medije.

Animirani film, ali i televizija općenito, u velikoj mjeri sudjeluju u procesu dječje socijalizacije, a samim time utječu i na dječje ponašanje, kao i na stvaranje stavova i svjetonazora. Vrlo je bitno medijski opismenjivati djecu kako bi se poboljšala socijalizacija djeteta u medijskom društvu, ali i kako bi se djeca od rane dobi osvijestila o mogućnostima, ali i potencijalno negativnim posljedicama izloženosti neprimjerenim medijskim sadržajima. Postoje različiti negativni i pozitivni utjecaji korištenja medija na dijete, a je li taj utjecaj više pozitivan ili negativan najviše ovisi o dobi i osobnosti djeteta, količini vremena koje dijete provede gledajući televiziju, gleda li dijete televiziju samo ili s nekom odraslom osobom i razgovara li s tom osobom o onome što je vidjelo. Utjecajima Od negativnih utjecaja najčešći su pretilost, neuspjeh u školi, slabije socijalne vještine, nasilje i poticanje stereotipa, dok se pozitivni utjecaji medija većinom vežu za edukativne i dokumentarne filmove pomoću kojih djeca uče o svijetu oko sebe. Pomoću edukativnih filmova djeci se približuju sadržaji koje će u stvarnom životu tek trebati naučiti kao što su slova, pisanje i računanje. Također, mnogi crtici potiču djecu na suradnju, dijeljenje, empatiju i pomaganje, kao i na prihvaćanje različitosti.

Gledanje filmova i televizije uvelike utječe i na razvoj dječjega govora i komunikativnosti. To se najviše odnosi na gledanje animiranih filmova ili serija koje se direktno obraćaju djetetu koje ih gleda, čime se dijete potiče na komunikaciju i interakciju. Pritom se u brojnim dječjim emisijama koristi takozvani govor usmjeren

djetetu (GUD), koji je sporiji od uobičajenog, kako bi ga djeca lakše mogla razumjeti i kako bi se djetetu omogućilo više prostora da primi i obradi informaciju koje je čulo. Ovaj način govora često spontano i nesvjesno koriste i odrasli u komunikaciji s djetetom. U istraživanju koje su proveli stručnjaci otkriveno je da djeca čiji roditelji koriste GUD imaju veći rječnik i gramatički pravilniji izgovor. Gledajući odgovarajuće animirane filmove i serije, djeca također razvijaju maštu i govor na način da se mogu pretvoriti u svog omiljenog lika te govoriti i ponašati se isto kao i on. Na taj način dijete se dramski izražava. Također, pogledavši neki film, dijete se može izraziti i na drugačije načine - likovno i glazbeno. Nakon odgledanog sadržaja, dijete može crtati ili slikati ono što je vidjelo i tako pokazati kako je ono doživjelo neku situaciju ili kako se osjećalo. Djecu možemo potaknuti i na osmišljavanje pjesmice ili zagonetke na neku temu animiranog filma ili serije.

Uzevši u obzir navedeno, možemo zaključiti da uz negativne utjecaje filma i televizije, postoje mnogi pozitivni utjecaji, ukoliko ove medije u radu s djecom koristimo na ispravan i odgovoran način. Potrebno je djetetu omogućiti gledanje privlačnih, kvalitetnih, zanimljivih i edukativnih sadržaja, pomoću kojih dijete može učiti i upoznavati se s novim sadržajima. Također, nakon odgledanog medijskog sadržaja, djecu je potrebno poticati na razgovor i interakciju, kako bi dobili samopouzdanje u govoru i kako bi sami razvijali kritično mišljenje i sposobnost izražavanja svojih stavova, mišljenje i osjećaja.

LITERATURA

1. APEL, K. i MASTERSON, J. J. (2004). *Jezik i govor od rođenja do 6. godine*. Lekenik: Ostvarenje d.o.o.
2. BALIĆ-ŠIMRAK, A. i drugi (2014). Integrirani umjetnički kurikulum. *Dijete, vrtić, obitelj – Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*. 20 (76). str. 5-8.
3. BLAŽEVIĆ, N. (2012). Djeca i mediji – odgoj na „televizijski“ način. *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*. 10 (3). str. 479-493.
4. ČERNEKA, V., ŠURAN, N. i SKOKO, I. (2013). Likovnost i kreativnost kroz nove medije. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*. 19 (73). str. 14-15.
5. GHORBANI, M. R. (2011). Watching cartoons with subtitles improves children`s foreign language acquisition. *US-China Foreign Language*. 9 (4). str. 46-52.
6. GILIĆ, N. (2007). *Filmske vrste i rodovi*. Zagreb: AGM d.o.o.
7. ILIŠIN, V. (2003). Mediji u slobodnom vremenu djece i komunikacija o medijskim sadržajima. *Medijska istraživanja: znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije*. 9 (2). str. 9-34.
8. KAVI – Nacionalni audiovizualni institut Finske (2018). *Djeca i mediji – knjižica za roditelje i skrbnike djece*. Zagreb: Agencija za elektroničke medije i ured UNICEF-a za Hrvatsku.
9. LANIADO, N. i PIETRA, G. (2005). *Naše dijete, videoigre, Internet i televizija*. Rijeka: Studio TiM
10. MARINIĆ, M. M. (2014). *Prema novoj animaciji – povijest novijeg animiranog filma u Hrvatskoj*. Zagreb: MeandarMedia.
11. MIKIĆ, K. (2001). *Film u nastavi medijske kulture*. Zagreb: Educa.
12. PERUŠKO, Z. (2011). *Uvod u medije*. Zagreb: Naklada Jasenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo.
13. PETRAČ, L. (2015). *Dijete i likovno-umjetničko djelo*. Zagreb: Alfa d. d.
14. PLEJIĆ PREMEC, I. i KOHNERT STAVENHAGEN, J. (2010.) *Oslikane priče*. Zagreb: URIHO.
15. POSOKHOVA, I. (2010). *200 logopedskih igara*. Planet Zoe d.o.o.

16. SINDIK, J. (2012). Kako roditelji percipiraju utjecaj medija na predškolsku djecu?. *Medijska istraživanja: znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije*. 18 (1). str. 5-33.
17. SINDIK, J. i VESELINOVIĆ, Z. (2010). Kako odgojiteljice percipiraju utjecaj medija na predškolsku djecu?. *Medijska istraživanja: znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije*. 16 (2). str. 107-133.
18. ŠEGO, J. (2009). Utjecaj okoline na govorno-komunikacijske kompetencije djece. *Govor*. 26 (2). str. 119-149.
19. ŠKRABALO, I. (2008). *Hrvatska filmska povijest ukratko*. Zagreb: V.B.Z. d.o.o. i Hrvatski filmski savez.
20. VALKOVIĆ, J. (2016). Utjecaj medija na socijalizaciju. *Riječki teološki časopis*. 47 (1). str. 99-116.
21. TANAY, LJ. Z. i TANAY, E. R. (2013). *Dijete u različitosti izazova – Sretna djeca*. Zagreb: Studio Tanay.
22. TEŽAK, S. (2002). *Metodika nastave filma na općeobrazovnoj razini*. Zagreb: Školska knjiga.

MREŽNI IZVORI

1. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=2819> [Pristupljeno: 03. ožujka 2019.]
2. <http://www.roditelji.hr/jaslice/odgoj/2210-utjecaj-crtanih-filmova-na-djecu/> [Pristupljeno: 06. ožujka 2019.]
3. <https://raisingchildren.net.au/school-age/play-media-technology/media/how-children-see-tv> [Pristupljeno: 07. ožujka 2019.]
4. <http://mentalnozdravlje.com.hr/utjecaj-televizije-na-djecji-razvoj/> [Pristupljeno: 10. ožujka 2019.]
5. <https://www.medijskapismenost.hr/pozitivni-i-negativni-utjecaji-medija/> [Pristupljeno: 04. ožujka 2019.]
6. <http://tvhr.net/default.aspx?datum=2019-03-10#ujutro> [Pristupljeno: 12. ožujka 2019.]
7. <https://obljetnica.hrt.hr/leksikon/m/medij/> [Pristupljeno: 01. lipnja 2021.]

KRATKI SADRŽAJ

U današnjem društvu mediji su sastavni dio naših života te upravo zbog toga imaju veliki utjecaj na djecu, odnosno na njihov razvoj te odgoj i obrazovanje. Masovni mediji, film i televizija, mogu biti poticajni model djetetu ako se koriste na pozitivan i ispravan način. Kroz film i televiziju dijete usvaja različita znanja o govoru i izražavanju te razvija komunikacijske, intelektualne i logičke sposobnosti, izgrađuje estetsku kulturu, vizualnu i auditivnu percepciju, a pritom također usvaja moralne i emocionalne vrijednosti.

Ovaj završni rad istražuje utjecaje televizije i filma na dijete predškolske dobi. U radu se ukratko obrađuju masovni mediji, konkretno film i televizija te različite vrste filmova. Naglasak je pritom na animiranom filmu koji je prvenstveno namijenjen djeci. Rad donosi i kratki pregled povijesti hrvatskog animiranog filma. Također se govori o konkretnim animiranim sadržajima koje današnja televizija nudi djeci kao i mogućim utjecajima tih sadržaja na ciljanu dobnu skupinu. Detaljnije se obrađuje odnos djeteta i filma te se govori o tome što film i televizija omogućuju djetetu i koju ulogu u tome imaju roditelji i odgojitelji djeteta. Postoje različiti odnosi djeteta i televizije te različito razumijevanje onoga što se prikazuje na televiziji, što ovisi o djetetovoj dobi. Različiti autori navode mnoge pozitivne, ali i negativne utjecaje filma i televizije na djecu predškolske dobi. Jedan od glavnih pozitivnih utjecaja je onaj na djetetov govor i njegovo govorno izražavanje, kao i mogućnost izražavanja kroz glazbenu, likovnu i dramsku umjetnost.

Ključne riječi: predškolsko dijete, masovni mediji, film i televizija, animirani film, razvoj govora

SUMMARY

In today's society, the media are an integral part of our lives and that is why they have a great impact on children, and their development and upbringing and education. Mass media, film and television, can be a stimulating model for a child if used in a positive and correct way. Through film and television, the child acquires different knowledge of speech and expression and develops different abilities: communication, intellectual, logical, emotional, moral and aesthetic, as well as his visual and auditory perception.

This final paper explores the influences of television and film on the preschool child. The paper briefly deals with the mass media, specifically film and television, and various types of films. It also deals with animated film that is primarily intended for children and the history of Croatian animated film are also covered in order to get an insight into the first animated films. It also talks about what today's television specifically offers children from animated series and how those series can affect children. The relationship between the child and the film is discussed in more detail, where it is discussed what film and television enable the child and what role the child's parents and educators play in all this. There are different relationships between a child and television and a different understanding of what is shown on television depending on the child's age. Various authors cite a lot of positive, but also a lot of negative influences of film and television on preschool children. One of the main positive influences is the one on the child's speech and his speech expression, as well as the possibility of expression through music, fine and dramatic arts.

Key words: preschool child, mass media, film and television, animated film, speech